

TỔNG KẾT SÂU SẮC ĐỂ ĐẨY MẠNH CÔNG TÁC ĐÀO TẠO CÁN BỘ KHOA HỌC

*Tháng 5-1989, Bộ đại học trung học chuyên nghiệp và dạy nghề đã tổ chức Hội nghị tổng kết 12 năm đào tạo và bồi dưỡng sau đại học. Đồng chí Trần Xuân Bách đã dẫn dụ và thân mật gợi ý với Hội nghị. Chúng tôi xin giới thiệu với bạn đọc lược ghi ý kiến của đồng chí Trần Xuân Bách.
Đầu đề là của tòa soạn.*

HIỆN nay, tất cả những gì chúng ta suy nghĩ về đổi mới từng ngành, đổi mới toàn bộ đất nước phải gắn liền với bối cảnh chung của thế giới và khu vực. Nhìn lại từ khi có chủ nghĩa xã hội trên thế giới cùng tồn tại song song với chủ nghĩa tư bản, cuộc đấu tranh giữa hai hệ thống xã hội ấy đã diễn ra quyết liệt và phức tạp. Suốt gần một thế kỷ qua, chủ nghĩa tư bản mà đầu sỏ là thế lực đế quốc đã sử dụng bạo lực đối với chúng ta nhằm xóa chủ nghĩa xã hội trên bản đồ thế giới nhưng chúng bị thất bại.

Nhiều nước đế quốc đã hợp sức tấn công nước Nga, khi cuộc cách mạng vô sản Nga mới thành công. Đức quốc xã Hitler tấn công Liên Xô hồng xóa bỏ nước xã hội chủ nghĩa đầu tiên trên thế giới. Chúng đã bị thất bại thảm hại. Đế quốc Mỹ giúp bọn phản động Nam Triều Tiên, muốn xóa bỏ một nửa nước Triều Tiên xã hội chủ nghĩa. Chúng đã bị thất bại. Còn dân tộc ta đã đánh đuổi một nửa triệu quân xâm lược Mỹ, giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước. Cuộc đấu tranh giữa chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa tư bản trên thế giới đang tiếp diễn dưới hình thái đấu tranh "ai hơn ai" trong điều kiện cùng tồn tại hòa bình giữa hai hệ thống. Đây là một cuộc đua tranh về trí tuệ để phát triển kinh tế và khoa học, kỹ thuật. Trong thập kỷ tới, khu vực Thái Bình Dương trở thành một trung tâm kinh tế sôi động, diễn ra cuộc chạy đua trí tuệ giữa hai bờ Thái Bình Dương, trước hết giữa Mỹ và Nhật Bản. Hai nước đồng minh với nhau nhưng chạy đua với nhau không khoan nhượng về kinh tế, công nghệ, thương mại.

Thời cơ của chúng ta lúc này là xác lập một nền hòa bình ổn định để tập trung phát triển kinh tế và khoa học, kỹ thuật. Đó là tư tưởng của Đại hội 6 để tiếp tục xây dựng chủ nghĩa xã hội. Chúng ta phải luôn luôn cảnh giác để

bảo vệ Tổ quốc ta. Bảo vệ Tổ quốc phải trên cơ sở kinh tế và khoa học, kỹ thuật phát triển. Nếu kinh tế và khoa học, kỹ thuật không phát triển thì nền an ninh, độc lập dân tộc sẽ bị đe dọa. Chúng ta đã từng đánh thắng chiến tranh xâm lược của đế quốc đầu sỏ muốn xóa bỏ chế độ xã hội chủ nghĩa, chẳng đường dân tộc ta đi lên chủ nghĩa xã hội. Nhiệm vụ của chúng ta lúc này là xây dựng Tổ quốc xã hội chủ nghĩa, làm cho dân giàu, nước mạnh để bảo vệ vững chắc lâu bền Tổ quốc ta. Muốn vậy, không có cách nào khác là phải phát triển khoa học và kỹ thuật, xây dựng và phát triển một nền kinh tế vững mạnh. Chúng ta chấp nhận một cuộc đấu tranh mới. Trong cuộc đấu tranh ai hơn ai giữa chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa tư bản trên thế giới, nếu không phát triển kinh tế và khoa học, kỹ thuật thì phản thắng sẽ không thuộc về chúng ta.

Hãy lấy Mỹ và Liên Xô, hai nước mạnh nhất của hai hệ thống (tư bản chủ nghĩa và xã hội chủ nghĩa) để so sánh. Đến nay, năng suất lao động trong công nghiệp ở Liên Xô chỉ bằng 55% năng suất lao động trong công nghiệp ở Mỹ. Năng suất lao động trong nông nghiệp của Liên Xô càng thấp hơn so với Mỹ chỉ bằng 25%. Đó là một báo động lớn. Đồng chí Goóc-ba-chốp nói rằng: Cái tổ ở Liên Xô sẽ có chủ nghĩa xã hội nhiều hơn. Điều đó rất đúng. Hãy so sánh hiệu quả đồng vốn giữa Liên Xô và Mỹ. Ở Mỹ đầu tư một Đô la thu được 1,75 đô la; Ở Liên Xô đầu tư một Rúp thu được 1,50 rúp. Còn ở Việt Nam chúng ta, năng suất lao động rất thấp. Thời gian 8 giờ làm việc của chúng ta chưa được tận dụng; hiệu quả đồng vốn của ta lại càng thấp, bỏ ra 1 đồng thu được cũng 1 đồng, có khi còn dưới 1 đồng, như thế không thể nào tái sản xuất và phát triển sản xuất được. Chúng ta phải đấu

tranh đề xóa bỏ nghèo nàn và lạc hậu, xây dựng một nền kinh tế, khoa học và kỹ thuật tiên tiến. Phải làm cho đất nước ta giàu mạnh. Đó là yêu cầu cấp bách đang thúc chúng ta. Nếu không nghĩ như vậy là có hại cho đất nước. Chúng ta cần phải sống và làm việc vì tương lai của cả dân tộc, vì hòa bình, độc lập và hạnh phúc xã hội chủ nghĩa của Tổ quốc ta.

Từ Đại hội 6 đến nay đã một nửa nhiệm kỳ. Tư tưởng mới của Đại hội 6 đã mở ra hai xu thế mới. Đó là xu thế sản xuất hàng hóa và xu thế dân chủ hóa xã hội. Hai xu thế này là hai xu thế tiến bộ và phải trở thành hai động lực phát triển kinh tế xã hội của đất nước ta. Điều đó khẳng định quá trình đi lên và đổi mới của chúng ta là đúng đắn. Chứng nào hai xu thế chưa trở thành động lực phát triển kinh tế và xã hội thì chúng ta vẫn có nguy cơ tiếp tục bị trì trệ, có nhiều khó khăn gay gắt.

Trước đây nền kinh tế ta chỉ có hai thành phần chủ yếu (kinh tế quốc doanh và kinh tế tập thể) nay chuyển sang một nền kinh tế có nhiều thành phần, có sự đa dạng hóa, phức tạp hóa từ cơ cấu kinh tế đến cơ cấu xã hội. Nhưng đó là một quy luật, từ một nền sản xuất nhỏ, nông nghiệp lạc hậu đi lên chủ nghĩa xã hội.

Trong tình hình kinh tế - xã hội có chuyển biến mới ấy, Đảng càng phải nắm vững quyền lãnh đạo cách mạng. Muốn thế, phải nhận thức, tiếp cận và vận dụng được quy luật khách quan đang vận động trong kinh tế - xã hội. Giai cấp công nhân phải không ngừng nâng cao năng lực ngang tầm với một nền kinh tế hàng hóa và cơ cấu xã hội có nhiều thành phần. Phải không ngừng phát triển kinh tế, khoa học và định hướng thích ứng với quy luật khách quan để phát triển kinh tế, xã hội theo quỹ đạo của chủ nghĩa xã hội. Có nghĩa là Đảng của giai cấp công nhân phải nâng cao năng lực trí tuệ. Các Mác đã khẳng định: phương thức sản xuất chủ yếu của thời đại quyết định cơ cấu xã hội, phương thức sản xuất và cơ cấu xã hội ấy là cơ sở của lịch sử phát triển chính trị và phát triển trí tuệ của thời đại. Như vậy, phát triển chính trị không tách rời phát triển trí tuệ. Chế độ chính trị của chúng ta tiến bộ có nghĩa là trí tuệ của cả dân tộc được nâng lên. Vai trò lãnh đạo của Đảng chỉ được xã hội thừa nhận và tín nhiệm khi Đảng nhận thức, vận dụng được quy luật khách quan phát triển kinh tế và xã hội, từ lý luận và thực tiễn hình thành đường lối, chính sách đúng. Nếu không như vậy, dù bằng bất cứ cách nào cũng khó củng cố được vai trò lãnh đạo của Đảng.

Nền kinh tế ta đang đòi hỏi có hiệu quả. Hiệu quả về kinh tế không thể nào khác được, là phải phát triển khoa học và kỹ thuật, bao gồm

khoa học tự nhiên, khoa học xã hội, khoa học kỹ thuật... Các đồng chí đã nhấn mạnh tầm quan trọng của vấn đề này, rất đúng. Khoa học phải thực sự trở thành lực lượng sản xuất. Cần phải ứng dụng kịp thời tiến bộ khoa học và kỹ thuật vào sản xuất và quản lý. Chúng ta cần phải làm mọi cách để chất lượng và thu nhận được những sáng tạo của toàn dân, để đưa nền kinh tế hàng hóa phát triển đúng hướng và phát huy dân chủ hóa xã hội. Dân chủ hóa, mà chúng ta đang khởi động, xét cho cùng là khởi động trí tuệ của cả dân tộc để thoát ra khỏi khó khăn của đất nước, cũng từ đó tìm ra nhân tài cho đất nước. Không có con đường nào khác, ngoài con đường dân chủ hóa. Dân chủ nhiều hơn nữa. Nếu sự dân chủ thì không có tiến bộ xã hội. Chúng ta là những người con của giai cấp công nhân. Đảng của giai cấp công nhân đại diện cho tư tưởng tiến tiến của thời đại, có lý tưởng chủ nghĩa xã hội, chủ nghĩa cộng sản, gắn bó mật thiết với nhân dân. Nếu Đảng cộng sản nào sợ dân chủ thì sớm muộn vai trò lãnh đạo của Đảng sẽ bị suy yếu. Xã hội đòi hỏi dân chủ nhiều hơn, đồng thời cũng đòi hỏi đấu tranh kiên quyết chống tội phạm. Đó chính là lập trường của Đảng ta trong quá trình đổi mới. Nếu người cộng sản do dự đối với dân chủ hoặc do dự trước tội phạm thì không thể có được nền kinh tế phát triển, không thể có nền hòa bình ổn định.

Để phát triển trí tuệ, không thể nào xem nhẹ công tác giáo dục và đào tạo. Trong lĩnh vực khoa học hiện đại, chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa tư bản đều đặt vấn đề đổi mới. Có khác một điều, những thành tựu và tiến bộ do cách mạng khoa học và trí tuệ của thời đại đưa lại, ở các nước tư bản chủ nghĩa, trở thành sự kìm hãm dân vật giai cấp công nhân và nhân dân lao động; ở nước xã hội chủ nghĩa, những tiến bộ trong công nghiệp, trong quản lý, trong khoa học và kỹ thuật nói chung, nhằm phát huy yếu tố con người, vì con người. Cần phát huy cao độ yếu tố con người để đạt được những thành tựu phục vụ cho con người ở mức độ cao hơn, có cuộc đấu tranh tốt hơn.

Tất cả những vấn đề đó đòi hỏi nâng cao năng lực trí tuệ và hoạt động thực tiễn để xây dựng đất nước. Tôi nghĩ rằng, trong thập kỷ tới, chủ nghĩa xã hội sẽ phát triển một bước cả về lý luận lẫn thực tiễn. Nếu Liên Xô cái tổ đề *có chủ nghĩa xã hội nhiều hơn* thì chúng ta đòi mới đề *có chủ nghĩa xã hội*, xóa bỏ nghèo nàn và lạc hậu.

Từ nay đến đại hội 7 chỉ còn 2 năm. Chưa ai có thể dự báo trước được dù là nhà kinh tế giỏi, cho đến lúc kết thúc nhiệm kỳ của Đại hội 6 này, mức độ phát triển kinh tế của xã hội ta

sẽ đạt được đến đâu. Dự báo 2 năm trước mắt cũng không phải dễ dàng. Những người kiệt xuất như Các Mác và Ph. Ăngghen đối với tương lai cũng chỉ dự báo. Đối với những vấn đề tương lai, những nhận định có tính quyết đoán đều có thể gây ra chủ nghĩa chủ quan, duy ý chí mà hậu quả tâm lý sẽ làm giảm sút lòng tin.

Trong giai đoạn hiện nay để xây dựng đất nước giàu mạnh, chúng ta cần đổi mới nếp nghĩ, cách làm một cách toàn diện. Trong xã hội của chúng ta hiện nay, có vai trò tác động đến đổi mới, tôi tạm gọi là ba nhân vật xã hội, tức là trừu tượng hóa nhân vật chính trị, nhân vật khoa học, nhân vật kinh doanh. Trong ba nhân vật này mà thiếu một phương diện nào, vương mắc trong một khâu nào hoặc là có những bước đi sai lệch trong quá trình đổi mới sẽ gây trở ngại đối với kinh tế hàng hóa và dân chủ hóa xã hội. Nếu xem thường chính trị, kỹ thuật khoa học, định kiến với kinh doanh thì xu thế đổi mới sẽ bị triệt tiêu.

Ngày nay khoa học giữ một vị trí cực kỳ quan trọng. Nếu khoa học không góp phần vào sự phát triển của xã hội, không cung cấp được những dự báo, những luận cứ khoa học thì chính trị sẽ bị sai lầm; nếu khoa học không giải đáp được những vấn đề công nghệ thì kinh doanh không phát triển được.

Sắp bước sang thập kỷ cuối cùng của thế kỷ 20, xem xét từ những yếu tố khách quan và chủ quan, chúng ta đứng trước hai vấn đề lớn:

1. Sự chuyển tiếp giữa hai thế hệ; thế hệ cách mạng tháng tám và thế hệ kế tục. Đây là quá trình giao phó sự nghiệp dân tộc giữa hai thế hệ.

2. Quá trình chuẩn bị bước vào thế kỷ 21.

Trong thập kỷ tới chúng ta phải gấp rút chuẩn bị cơ sở vật chất, khoa học và kỹ thuật để bước vào thế kỷ 21 không thua kém thời đại. Không thấy như vậy, không phấn đấu trên hướng

đó, chúng ta thiếu trách nhiệm với dân tộc. Một trong những vấn đề chuẩn bị là phải quan tâm đến công tác Đào tạo và giáo dục từ phổ thông đến đại học, sau Đại học. Chúng ta chưa làm được những việc mà Đại hội 6 đề ra. Vấn đề thứ nhất: tổng kết, nghiệm thu, đánh giá lại cái cách giáo dục. Công tác đào tạo và giáo dục phải được đánh giá trên cơ sở kết quả cái cách giáo dục vừa qua của chúng ta. Vấn đề thứ hai là sắp xếp lại lực lượng cán bộ khoa học. Sắp xếp lại các viện khoa học, các trường đại học để nâng cao hiệu quả công tác đào tạo, giáo dục và ứng dụng khoa học vào phát triển kinh tế và xã hội. Vấn đề thứ ba là đội ngũ cán bộ khoa học sau đại học của chúng ta có học vị cao còn ít; vì còn ít nên nghiệm thu, đánh giá chất lượng có thể dễ dàng. Phải tiếp tục đào tạo nhiều hơn nữa đội ngũ cán bộ khoa học và cần phải nghiệm thu kết quả đào tạo có chất lượng hơn. Nếu không nghiệm thu được, không đánh giá được đội ngũ cán bộ khoa học, chúng ta sẽ lại đi vào con đường cũ, tức là chủ quan, duy ý chí. Trong cuộc hội nghị này, các đồng chí đã đưa ra nhiều ý kiến quan trọng. Chúng ta cần phải tiếp tục suy nghĩ, tìm hiểu kỹ hơn nữa để đánh giá chính xác kết quả và hiệu quả kinh - tế xã hội trong quá trình đào tạo vừa qua, phải tìm hiểu, phân tích kỹ những thiếu sót trong công tác đào tạo để sắp tới không sai phạm nữa. Phải chuẩn đoán đúng bệnh để chữa một cách triệt để, từ đó có những phương hướng mới đúng đắn hơn, hoàn thiện hơn.

Các đồng chí còn tiếp tục tranh luận. Đồng chí Bộ trưởng Trần Hồng Quân đã mở đầu một cuộc tranh luận sôi động ở đây giữa các cán bộ khoa học. Tôi đề nghị không nên quan tâm nhiều đến học vị nên sắp xếp như thế nào mà cái chính là phải tìm cho ra những vấn đề trong thời gian qua chúng ta chưa làm tốt, chưa hợp lý để bây giờ làm tốt hơn.

ĐỘNG THÁI PHÁT TRIỂN CÁN BỘ KHOA HỌC CỦA LIÊN XÔ

Đơn vị tính: Nghìn người

	1960	1970	1975	1980	1985
1. Số người làm việc trong lĩnh vực khoa học và phục vụ khoa học.	1592	2992	3790	4379	4554
2. Số cán bộ khoa học trong đó	354,2	927,7	1223,4	1373,3	1491,3
3. Tiến sỹ	10,9	23,6	32,3	37,7	44,3
. Phó tiến sĩ	98,3	224,5	326,8	396,2	463,5

(Trích từ: AReceee v.v. Tiềm lực cán bộ của Ngành. Matxcova, 1987 - Tiếng Nga).